

UOT 331.5.024.5

Mahmudov R.Ş.

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

rasim72@gmail.com

DİSTANT ƏMƏK MÜNASİBƏTLƏRİ: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ VƏ AZƏRBAYCANDA TƏTBİQ EDİLMƏSİ PERSPEKTİVLƏRİ

Məqalədə distant əmək münasibətlərinin mahiyyəti və sosial-iqtisadi baxımdan üstünlükləri göstərilir. Bu yeni əmək münasibətlərinin formalaşdırılması sahəsində beynəlxalq təcrübə araşdırılır. Azərbaycanda bu təcrübədən istifadə edilməsinin perspektivləri şərh edilir.

Açar sözlər: *distant əmək münasibətləri, teleiş, telekommütiq, telekotec, telekənd.*

Hazırda bütün dünya köklü dəyişikliklər dövrünü yaşayır. Bu dəyişikliklərin əsasında sürətlə inkişaf edən informasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT) dayanır. Müasir İKT vasitələrinin təsir dairəsi onların meydana gəldiyi ölkələrin milli sərhədlərini sürətlə aşaraq dünyanın bütün regionlarını əhatə edir. Həm də bu təsir cəmiyyət həyatının bütün sahələrində özünü qabarıq şəkildə göstərməkdədir. İctimai, siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni sahələrdə baş verən bu dəyişikliklər nəticəsində bəşəriyyət insan sivilizasiyasının növbəti mərhələsinə-qlobal informasiya cəmiyyətinə qədəm qoyur.

İnformasiya cəmiyyətinin sosial-iqtisadi simasını müəyyən edən amillərdən biri də distant əmək münasibətləridir. Ümumi şəkildə, distant əmək münasibətləri dedikdə, işəgötürənlə işçi arasındakı münasibətlərin zaman və məkan baxımından mərkəzsizləşdirilməsi (desentralizasiyası) başa düşülür. Yəni işçi (icraçı) işəgötürənin (sifarişçinin) tapşırığı əsasında müəyyən işi məsafədən yerinə yetirir.

Əslində, distant əməyi xarakterizə edən münasibətlərin müxtəlif formaları əvvəllər də mövcud olub. Lakin müasir İKT vasitələrinin, xüsusən İnternetin meydana gəlməsi və geniş surətdə tətbiqi nəticəsində distant əmək münasibətləri keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoydu, bir sıra sosial-iqtisadi faydalarına görə aktualıq kəsb etməyə başladı. Müasir şəraitdə distant əmək münasibətlərinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, işçi ilə işəgötürən arasındakı münasibətlər-iş tapşırığı, işin yerinə yetirilməsi, işin nəticəsinin təhvil verilməsi İKT vasitələrinin xüsusən, kompyuter şəbəkələrinin və İnternet texnologiyalarının köməyi ilə həyata keçirilir. Başqa sözlə desək, distant əmək münasibətlərinin obyekt kimi kompyuter vasitəsilə yerinə yetirilə və İnternet vasitəsilə çatdırıla bilən işlər çıxış edir. Yəni distant əmək münasibətləri şəraitində işəgötürən və işçi bir-birlərindən yüzlərlə kilometr aralıda ola bilər, İnternet isə bu halda işlərin nəticələrini göndərmək üçün vasitəçi rolunu oynayır, işəgötürənlə (sifarişçi ilə) işçi (icraçı) arasındakı pul hesablaşmaları bank, poçt və ya elektron ödəniş vasitəsilə həyata keçirilir. Məsələn, sifarişçi icraçıya elektron poçt vasitəsilə ingilis dilində mətn göndərir, icraçı həmin mətni tərcümə edib elektron poçtla sifarişçiyə qaytarır və bunun əvəzində qonorar alır. Amma ən maraqlısı odur ki, məsafədən iş müddətində insanlar bir-birlərini şəxsən tanımaya, görməyə bilirlər.

Distant əmək münasibətlərini ifadə etmək üçün “telekommütiq” və “teleiş” anlayışlarından istifadə edilir.

“Telekommüting” (“teleimkan” mənasını verir) termini 1976-cı ildə amerikalı Cek Naylls tərəfindən müqavilə üzrə distant işi ifadə etmək üçün daxil edilib.

“Teleiş” (ingiliscə *telework*) termini isə ilk dəfə ötən əsrin 80-ci illərinin sonlarında Avropa Komissiyası tərəfindən işlədilib [1].

Hazırda ABŞ və Kanadada “telekommüting”, Avropada isə “teleiş” anlayışından istifadə edilir. Azərbaycanın Avropa məkanına daxil olduğunu nəzərə alaraq, biz də məqalənin sonrakı bölümündə distant əmək münasibətlərini ifadə etmək üçün teleiş ifadəsindən istifadə edəcəyik.

Teleiş konsepsiyasına maraq dünyadakı ilk neft böhranlarından sonra (ötən əsrin 70-ci illərinin əvvəlində) yaranmağa başladı [2]. Həmin vaxtlar enerji resurslarına qənaət etmək məqsədilə elektron kommunikasiyalarla real gedişləri əvəzləmək üçün informasiya texnologiyalarının potensialından istifadə etmək və beləliklə, nəqliyyatdan istifadəni azaltmaq təklifləri irəli sürüldü.

1989-cu ildən başlayaraq Avropa Birliyi Komissiyası da teleiş ideyasını dəstəkləməyə başladı. Bu təşkilatın teleişə marağı kənd təsərrüfatı siyasətində islahatların keçirilməsi zərurəti ilə və kənd rayonlarında kənd təsərrüfatına aid olmayan məşğulluq növlərinin inkişafını stimullaşdırmaqla bağlı idi. 1993-cü ildə Komissiya tərəfindən “XXI əsrdə inkişaf, rəqabətə davamlılıq, məşğulluq – problemləri və yolları” adlı konsepsiya hazırlandı ki, burada da Avropada İnformasiya Cəmiyyətinin inkişafının prioritet istiqamətlərindən biri kimi teleiş də vurğulanır.

Həmçinin 1989-cu ildə Hollandiyanın Ticarət Nazirliyi gələcək nəqliyyat siyasətinin planlaşdırılması zamanı teleişin inkişafına maraq göstərdi. Avropa Birliyinə daxil olan bir neçə ölkə də (İtaliya, İsveç, Avstriya və s.) hollandiyalı həmkarlarının nümunəsini davam etdirdi.

Distant əmək münasibətlərinin ənənəvi əmək münasibətləri ilə müqayisədə istər müəssisələr (işəgötürənlər), istər işçilər (icraçılar) üçün, istərsə də cəmiyyətin sosial-iqtisadi mənafeyi baxımından bir sıra üstünlüklərə malikdir ki, bu da onun getdikcə daha geniş surətdə tətbiq edilməsini stimullaşdırır [3].

Müəssisə (işəgötürən) üçün müvafiq üstünlüklər aşağıdakılardan ibarətdir:

- yerə, obyektə, heyətə çəkilən xərcə qənaət edilməsi;
- çevik təşkilatın və qərargahın yaradılması;
- əmək məhsuldarlığının artırılması (iş vaxtı ofisdə mövcud olan maneələrin aradan qaldırılması, yoldakı vaxt itkisinin azaldılması);
- sifarişçilərə daha yaxşı xidmət göstərilməsi (bütün sutka ərzində, iş vaxtından artıq görülən işə görə haqq ödənilmədən);
- uzaq məsafədəki yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin işə cəlb edilməsi imkanı;
- təcili layihələr üzərində fasiləsiz (sutkaboyu) işlərin təşkili (müxtəlif vaxt zonalarında bir neçə mütəxəssis qrupundan istifadə edərək);

İşçi (icraçı) üçün üstünlükləri:

- çevik iş qrafiki;
- yerdəyişmə sərf edilən xərclərə və vaxta qənaət edilməsi;
- ailə və iş arasında ən yaxşı balansın, yaşayış yerində sosial fəallıq üçün yeni imkanların yaradılması;
- işin ənənəvi üsullarla yerinə yetirilməsinin mümkün olmaması səbəbindən vərdişlərin və ixtisas dərəcələrinin saxlanması;

- daha geniş faydalı əlaqələrdən və gərəkli informasiyalardan daha yaxşı istifadə şəraitindən irəli gələn yeni imkanlar;
- yerdəyişmə və iş yerini seçmək sərbəstliyi.

Cəmiyyətin sosial-iqtisadi mənafeyi baxımından üstünlükləri:

- nəqliyyat problemlərinin, hərəkətlərin sayının və bunlarla əlaqədar nəqliyyat qəzalarının, ətraf mühitin çirklənməsi hallarının azalması;
- iş və məşğulluq üçün yeni imkanlar;
- səhhətinə və həyat şəraitinə görə məhdud imkanlı şəxslərin işləmək imkanı;
- urbanizasiyanın qarşısının alınması.

Teleiş məsələlərinə dair konsultasiya üzrə ixtisaslaşan *ReNet* şirkətinin (London) hesablamalarına görə, 1 saat ərzində müəssisəyə 100 dollar gəlir qazandıran mütəxəssis həftə ərzində yol tıxaclarında itirdiyi 2 saatın əvəzində evdə işləyərsə, həmin gəliri ildə 10 min dollara çatdıra bilər [4]. Bu əlavə gəliri əldə etmək üçün telefon hesablamalarına, sadə kompyuter avadanlıqlarına və s. cəmi 3500 dollar xərcləmək lazım gəlir. Teleiş əməkdaşlar üçün də əlverişlidir. Həmin şirkətin hesablamalarına görə, hər gün ofisə gedib-gəlmək üçün 40 km. qət edən orta statistik avropalı əgər öz iş vaxtının yarısı ərzində evdə çalışarsa, il ərzində 1200 dollara qənaət edər.

Distant əmək münasibətləri şəraitində insanlar təkcə öz vəzifələrini deyil, həm də şəxsi maraqları nəzərə almaqla fəaliyyətlərini təşkil edə bilərlər. Əgər insan hər gün işə getmək zərurətini aradan qaldırırsa və istənilən yerdə işləmək imkanı qazanarsa, onda onun üçün daha rahat olan yaşayış yerini seçə bilər. Avropanın bəzi regionlarında artıq 200 ildən bəri davam edən kəndlilərin şəhərlərə axışması prosesini zəiflədib və hətta hələ zəif də olsa, kəndə qayıtma tendensiyası müşahidə olunmaqdadır [2]. Məhz bu fakta əsaslanaraq, artıq şəhər sivilizasiyasının dağılması prosesinin başladığı barədə də fikirlər səslənməkdədir.

Azərbaycanda mövcud olan bir sıra sosial-iqtisadi problemlərin mövcudluğu şəraitində mövcud dünya təcrübəsinə əsaslanaraq, distant əmək münasibətlərinin geniş surətdə tətbiq edilməsi olduqca səmərəli ola bilər. Yəni əhalinin, xüsusən, səhhətinə və həyat şəraitinə görə məhdud imkanlı şəxslərin məşğulluğunun təmin edilməsi, bölgələrdən Bakı şəhərinə axının qarşısının alınması, bununla da, urbanizasiya prosesinin zəiflədilməsi, paytaxtımızdakı nəqliyyat problemlərinin və müvafiq nəqliyyat qəzalarının və ətraf mühitin çirklənməsi hallarının azaldılması, yaradıcı peşə sahiblərinin fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması, əhalinin gəlirləri və xərcləri arasındakı balansın birincinin xeyrinə dəyişdirilməsi üçün teleiş konsepsiyası olduqca müsbət rol oynaya bilər.

Bundan başqa, distant əmək münasibətlərinin inkişaf etdirilməsi ilə Azərbaycan milli sərhədləri aşaraq qloballaşan intellektual əmək bazarında ixracatçı kimi özünə yer tuta bilər. Belə ki, Azərbaycan intellektual potensialı yüksək olduğu, eyni zamanda, əhali gəlirlərinin inkişaf etmiş Qərb dövlətləri ilə müqayisədə xeyli aşağı olduğu ölkələr sırasına daxildir. Ona görə də Azərbaycan inkişaf etmiş Qərb ölkələrinin intellektual məhsul sifarişçiləri üçün ucuz işçi qüvvəsinin mövcud olduğu region kimi cəlbedici ola bilər. Yəni bu gün hansısa proqram məhsulunun hazırlanması üçün amerikalı, almaniyalı mütəxəssisin tələb etdiyi məbləğin yarısı müqabilində azərbaycanlı mütəxəssis sifarişçiləri asanlıqla özünə cəlb edə bilər. Bunun üçün yetər ki, azərbaycanlı mütəxəssis yüksək ixtisas dərəcəsinə və peşəkarlıq səviyyəsinə malik

olsun, ingilis dilini və ya alman dilini mükəmməl şəkildə bilsin və Azərbaycanda distant əmək münasibətlərinə daxil olmaq üçün lazımı şərait olsun.

Bu sahədə Hindistanın təcrübəsi təqdirəlayiqdir. Bu ölkənin Banqalor əyaləti artıq beynəlxalq proqram məhsulları bazarında ixracatçı kimi dünyada liderə çevrilib. Yüksək səviyyəli mütəxəssislərin ucuz işçi qüvvəsi kimi çıxış etdiyi bu regiona dünyanın hər yerindən İnternet vasitəsilə intensiv surətdə sifarişlər gəlir [5].

Avropa Birliyinin, eləcə də bir sıra qabaqcıl ölkələrin informasiya cəmiyyətinin qurulmasına dair proqram və konsepsiyalarında distant əmək münasibətləri prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilib. Məsələn, ABŞ müəssisələrinin, demək olar ki, yarısı və bütün elmi mərkəzləri özlərində teleişə tətbiq edirlər [6]. Bu ölkənin dövlət müəssisələrində teleişin icbari qaydada tətbiq edilməsi üzrə geniş dövlət proqramı həyata keçirilir.

Artıq Azərbaycanda da elmi-tədqiqat müəssisələrinin və intellektual fəaliyyətlə məşğul olan digər dövlət və özəl strukturların virtuallaşdırılması, müvafiq sahələrdə çevik iş qrafikinə tətbiqi haqqında düşünmək olar. Bunun üçün eksperimental layihələr həyata keçirərək, əldə edilən nəticələrə görə Azərbaycan reallıqları şəraitində ənənəvi əmək münasibətləri ilə onun distant analoquunu sosial-iqtisadi səmərəlilik meyarı üzrə müqayisəli şəkildə tədqiq etmək olar.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinə keçidi təmin etmək məqsədilə İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları üzrə Milli Strategiyada (2003-2012-ci illər) elektron iqtisadiyyatın formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi müəyyən olunub [7]. Nəzərə almaq lazımdır ki, informasiya cəmiyyətinə xas olan elektron iqtisadiyyatın əsas komponentlərindən biri də məhz distant əmək münasibətləridir. Deməli, Azərbaycanda da distant əmək münasibətlərinin artıq konseptual əsasları yaradılıb. Milli Strategiya çərçivəsində qəbul ediləcək növbəti dövlət proqramlarında distant əmək münasibətlərinin tətbiqi və inkişaf etdirilməsi üçün xüsusi tədbirlər planını nəzərdə tutmaq olar.

İkinci vacib məsələ müvafiq normativ-hüquqi bazanın yaradılmasıdır. Doğrudur, ölkəmizdə qəbul edilmiş “Rabitə haqqında”, “Telekommunikasiya haqqında”, “Elektron imza və elektron sənəd haqqında” və “Elektron ticarət haqqında” qanunlar müvafiq fəaliyyət üçün müəyyən hüquqi əsaslar yaradır [7]. Amma distant əmək münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı digər spesifik hüquq normalarının müəyyən edilməsi, mülki və əmək qanunvericiliklərində müvafiq müddələrin daxil edilməsi zəruridir.

Teleişçilərin əməyinin təşkili ilə bağlı hüquqi problemlər distant əmək münasibətlərinin inkişaf etdiyi Qərbi ölkələrində də hələ tam həllini tapmayıb. Ev kompyuterlərində işləyərkən mülkiyyət, şirkətin avadanlıqlarının mühafizəsinə cavabdehlik, işçilərin sağlamlığının qorunması və iş yerlərinin tibbi normalara uyğunluğu, xidməti informasiyanın mühafizəsinə və məxfiliyinə görə cavabdehlik kimi problemlər daha aktualdır.

Üçüncü vacib məsələ müvafiq infrastrukturun yaradılmasıdır. Buraya bütün ölkə üzrə fasiləsiz elektrik enerji təminatı, yüksək keyfiyyətli rabitə və kommunikasiya xidmətinin təşkili, hər kəs üçün İnternetə giriş imkanının yaradılması, əhəlinin bütün təbəqələrinin kompyuter və digər müvafiq texniki avadanlıqlardan istifadə imkanının təmin edilməsi daxildir.

Qeyd edək ki, son illərdə ölkəmizin regionlarının fasiləsiz elektrik enerjisi ilə təmin olunması istiqamətində bir sıra mühüm işlər görülmüş və yaxın gələcəkdə bu sahədəki problemlərin tam həllini gözləmək olar. Həmçinin “Elektron Azərbaycan” Dövlət Proqramı (2005-2008) çərçivəsində inkişaf etmiş informasiya və kommunikasiya infrastrukturunun yaradılması, vahid milli elektron informasiya məkanının formalaşdırılması, informasiya və kommunikasiya xidmətlərinin genişləndirilməsi məqsədilə mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. O cümlədən İnternetin ölkədə geniş tətbiqi ilə əlaqədar bir sıra işlər görülmüş, yaxud görülməkdədir.

Qərbi ölkələrində hər kəs üçün teleişdən istifadə imkanını təmin etmək məqsədilə distant əmək münasibətlərinin müxtəlif təşkilati formaları tətbiq edilir. Azərbaycanda da İKT-nin adambaşına düşən struktur göstəricilərinin hələ yüksək olmadığı bir şəraitdə həmin təcrübədən bəhrələnmək məqsəduyğun olardı.

Bu gün, demək olar ki, Avropa Birliyinə daxil olan hər bir ölkədə teleiş üzrə assosiasiya yaradılıb, yaxud yaradılmaqdadır [3]. Bu assosiasiyalar formasına görə müxtəlif cürdür (bəziləri şirkətlərin ticarət bölmələridir, digərləri özəl şirkətləri, dövlət müəssisələrini, elmi cəmiyyətləri və ya eyni maraqları olan insanları birləşdirir, üçüncülər yuxarıda qeyd edilən fəallığı teleiş bazarının təşkil edilməsi cəhdləri ilə əlaqələndirir). Həmin assosiasiyaların ümumi cəhətləri ondan ibarətdir ki, onlar teleişdə maraqlı olan bütün şəxslərin və təşkilatların əlaqə qurmalarına şərait yaradır, ictimaiyyəti və KİV-i yeni iş üsulları, məşğulluq təşkilatları və həyat tərzi barəsində informasiyalarla təmin edir.

Distant əmək münasibətlərinin Qərbi ölkələrində tətbiq edilən təşkilati formalardan biri teleiş üçün kollektiv istifadə mərkəzləridir (telemərkəzlər) [8]. Ənənəvi olaraq, hər bir biznes-funksiya ona xidmət edən əməkdaşları bir yere yığır: bu zaman maliyyə şöbəsi bir şəhərdə, müştərilərlə iş şöbəsi isə digər şəhərdə yerləşə bilər. Lakin indi kompyuter və telekommunikasiyalar istənilən qruplara imkan verir ki, onların hamısının bir ofisdə, bir şəhərdə və hətta bir ölkədə yerləşməsindən asılı olmayaraq, bir yerdə səmərəli şəkildə işləyə bilsinlər.

Telemərkəzlər bu tendensiyaların reallaşdırılmasının nəticəsidir. Hər bir əməkdaş onun üçün daha əlverişli olan: ya yaxın, ya da ictimai nəqliyyatdan istifadə baxımından daha münasib olan ofisə üz tutur. “Komanda” elektron şəbəkələrin sayəsində birlikdə işləyə bilər.

Telemərkəzlər bir şirkətə məxsus ola bilər və ya şirkət bir neçə kompaniyanın payı olan telemərkəzdə iş yeri kimi çıxış edə bilər.

Əməkdaş iş yerini dəyişərkən köçmək problemi yaranmır, yalnız təşkilati strukturun elementləri dəyişir. Əgər əməkdaş iş yerini tərk edərsə, yaxud xidmət üzrə yerini və ya karyerasını digər formada dəyişərsə, şirkət coğrafi məhdudiyətlərdən asılı olmayaraq, onu daha münasib namizədlə əvəz edə bilər.

Daha bir müvafiq təşkilati forma kimi telekoteclər çıxış edir. Telekotec-telemərkəzlərin kənd yerlərində yerləşən xüsusi formasıdır. Telekotec “hərəkəti” Skandinaviya ölkələrində başlanıb və artıq Avropanın digər hissələrinə də yayılır. Məsələn, İrlandiyada, Fransada, Böyük Britaniyada telekoteclərin yaradılması prosesi geniş vüsət alıb [9]. Telekoteclər adi kənd evlərində, məktəb binalarının bir hissəsində və digər yerlərdə yaradıla bilər.

Telekoteclər bu məqsədlər üçün yaradılır: ucqar kəndlərdə yaşayan – şəhərlərdə yerləşən yüksək texnologiyalara malik firmalarda işləyərək müvafiq vərdişləri

mənimsəmək imkanından məhrum olan insanların həmin texnologiya və zəruri vərdislərlə təmin etmək.

Telekənd konsepsiyası telekoteclərin inkişafının davamıdır, həm də insanların həyat tərzinə özündən əvvəlkindən daha artıq dərəcədə uyğundur. Əsas ideya şəbəkə iqtisadiyyatı şəraitində iş və yaşayış şərtlərinə uyğun bütöv bir cəmiyyətin yaradılmasından ibarətdir. Yəni bu ideyaya görə, bütöv kəndlər şəbəkəyə “bürünəcək” və hər bir ev lokal kənd şəbəkəsinə qoşulmaq üçün tam təchiz olunacaq və “qlobal kəndə” yüksək sürətli qoşulma imkanı olacaq. Müvafiq konsepsiya kənd həyat təzi ilə “informasiya məkanına” qoşulmaq imkanını birləşdirmək istəyən insanlar üçün nəzərdə tutulub.

Belə telekəndlərdən biri artıq Uelsin Kriksovel yaşayış məntəqəsində yaradılır. Bu ideya artıq Şotlandiyada Naylands və Aylands kimi ətraf mühitə görə cəlbedici olan regionlarda da müzakirə olunur. Şimali Amerikada da müxtəlif inkişaf mərhələlərində olan bir neçə belə layihə mövcuddur [6].

Daha bir vacib məsələ “məsafədən məşğulluq” ideyasının, teleişin üstünlüklərinin təbliğ edilməsi və əhali arasında müvafiq maarifləndirmə işinin aparılmasıdır. Qərb ölkələrində bu missiyanı, əsasən, öz məhsullarını satmaqda maraqlı olan telekommunikasiya avadanlıqları istehsal edən şirkətlər, teleişin təşkili ilə bağlı müxtəlif xidmətlər təşkil edən konsultasiya və treyninq firmaları, ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində fəaliyyət göstərən ictimai birliklər həyata keçirirlər. Azərbaycanda hələ distant əmək münasibətlərinin tətbiqində və inkişafında maraqlı olan kommertiya təşkilatları olmadığından qeyd edilən missiyanı dövlət və ictimai birliklər öz üzərinə götürə bilərlər.

Ən mühüm məsələ isə teleişçi kimi çalışa biləcək yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması ilə bağlıdır. Distant əmək münasibətləri öz xarakterinə görə bu münasibətlərin tərəfləri kimi çıxış edən şəxslərin ilk növbədə müasir İKT vasitələri ilə işləmək bacarığını, yüksək informasiya mədəniyyətinə malik olmalarını tələb edir. Teleişdə bu ixtisas sahibləri istifadə edə bilərlər: elmi işçilər, menecerlər, inzibatçılar, mühasiblər, mühəndislər, kompyuter proqramçıları, arxitektorlar, hüquqşünaslar, analitiklər, işgüzar və texniki tədqiqatçılar, jurnalistlər, tərcüməçilər, kommertiya rəssamları, qrafik layihələşdiriciləri və digər yaradıcı peşə sahibləri. Deməli, əhali arasında yüksək səviyyəli informasiya mədəniyyətinin təmin edilməsi və qeyd edilən sahələr üzrə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması ölkənin təhsil sistemi qarşısında bir vəzifə kimi dayanmalıdır. Həm də ali təhsilin planlaşdırılmasında nəzərə almaq lazımdır ki, teleişçi kimi işləməyə sağlamlığına və həyat şəraitinə (tərzinə) görə məhdud imkanlı şəxslərin, eləcə də ölkənin işsizlik probleminin mövcud olduğu regionlarının əhalisinin daha çox ehtiyacı var.

Yaxın onillikdə distant əmək münasibətlərinin dövlət sərhədlərini aşaraq genişlənməsi, ənənəvi iş rejimi üzrə işləyənlərlə müqayisədə teleişçi kimi çalışanların xüsusi çəkisinin, teleişin çevikliyinə artması və buna uyğun olaraq naqilsiz rabitə vasitələrinə tələbatın yüksəlməsi, teleişin infrastrukturunu təmin edən kommertiya firmaları arasında ixtisaslaşma səviyyəsinin yüksəlməsi, teleişin təmin edilməsinə yönəlmiş xidmətlərin həcmində artması və teleiş sisteminin yaradılması üzrə konsultativ, təşkilati və texnoloji xidmətlər kompleksinin inkişafı gözlənilir.

Təbii ki, qlobal informasiya cəmiyyəti quruculuğu prosesindən, ümumi sosial-iqtisadi inkişafdən geri qalmaq istəməyən hər bir ölkə bütün bu tendensiyaları nəzərə

alaraq, üçün distant əmək münasibətlərinin geniş surətdə tətbiq və inkişaf etdirilməsi məsələsini prioritet vəzifə kimi müəyyən etməlidir. Hazırda bütün dünyada sosial-iqtisadi inkişafı müəyyən edən İKT vasitələri elə bir yüksək sürətlə inkişaf edir ki, bu texnologiyaların mənimsənilməsində və tətbiqində azacıq ləngimə hər hansı bir ölkəni qlobal miqyasda inkişafdan xeyli geri sala bilər.

Ədəbiyyat

1. Телеработа и Теледоступ: Общие понятия и определения, ЕТО, 1997, <http://ieie.nsc.ru>
2. Паринов С.И., Яковлева Т.И. Экономика 21 века на базе Интернет-технологий, <http://rvles.ieie.nsc.ru>
3. <http://www.telejob.ru/>
4. <http://business.rin.ru>
5. <http://www.eto.org.uk>
6. Политика федерального правительства США по поддержке телеработы среди государственных служащих. E-Government Competence Center, 2002, <http://www.e-govcompetence.ru>
7. <http://www.mincom.gov.az>
8. Беляева М.Г. Особенности трудовых отношений в условиях дистанционной занятости // Трудовое право, 2008, № 5, С. 21 – 24
9. Желены М. Телеприсутствие (виртуальное присутствие), Информационные технологии в бизнесе // СПб: Питер, 2002.

УДК 331.5.024.5

Махмудов Р.Ш.

Институт Информационных Технологий НАНА, Баку, Азербайджан
rasim72@gmail.com

Дистанционные трудовые отношения: международная практика и перспективы применения в Азербайджане

В статье отражены суть и социально-экономические преимущества дистанционных трудовых отношений. Исследуется международная практика в сфере формирования новых трудовых отношений. Поясняются перспективы использования этой практики в Азербайджане.

Ключевые слова: дистанционные трудовые отношения, телеработа, телекоммутинг, телекоттедж, теледеревня.

Mahmudov R.Sh.

Institute of Information Technology ANAS, Baku, Azerbaijan
rasim72@gmail.com

Distant business relations: international experience and its application prospects in Azerbaijan

The essence and social-economical priority of distant business relations are shown in the article. International experience in field of forming new business relations is investigated. Prospects of using this experience in Azerbaijan are cleared out.

Key words: distant business relations, tele-work, telecommuting, tele-cottage, tele-villag.